

נוזרויות לשון אצל עודד בורלא ?

מאת אורה (רודריג) שורצולד ורחל משיח

אחרים. בין בספרי העלילה ובין בלקטים משולבים שירים ודיקלומים בתוך הסיפורים.

כסופר וכמשורר מודע בורלא לאפ־שרויות הגלומות בלשון, שהרי היא הכלי לעבודתו. ברם בורלא מיוחד בכך שלא זו בלבד שהוא משתמש בלשון; פעמים רבות הוא הופך את הלשון למטרה ישירה של כתיבתו. במקרים רבים הוא דן במבנים תחביריים ובאבסורדים לשוניים סימאנטיים: לעתים הוא אף מגניב הערות דקדוקיות־נורמאטיביות. לדוגמה: משאומר חמוריקו דבר־מה, מתקן חמורין את דיבורו (חח"ח, עמ' 8):

"נשב על שפת התעלה, נעצום עיניים ונתחלק!"

"אומרים: נחליק". אמר חמורין. חמוריקו הביט אליו בתימהון ובעיניים פקוחות לרווחה, ולחש: "מורה לדקדוק". ואחר כך המשך: "נחליק..."

במקרה אחר משוחח בורלא עם דבורה (נ, עמ' 11—14) שהתיישה על אפיו.

בעשרות ספריו של עודד בורלא: משוקעים סיפורים ושירים. חלק מן הספרים בנוי כספרי עלילה בעלי תיאור של רצף הרפתקאות או מצבים סטאטיים אחדים. לדוגמה: **חמורלה, חמוריקו וחמורין***, **בארץ הצפרגול**, קמירה*****.

ספרים אחרים בנויים כלקטים. לדוגמה, בספר **אבא, אמא ואני******, שם עודד בורלא דברים בפיהם של ילדים מארצות שונות המתארים את הוריהם, את עיסוקי הוריהם ואת הדברים היומיומיים שבמרכז מעייניהם, כל ילד בנפרד. ספר אחר המשלב סיפורים ושירים הוא **נמילי ושירים ועוד******, וכמוהו עוד

1. עד שנת תשמ"ד פירסם עודד בורלא 52 ספרים, מלבד חוברות וספרונים לפעוטות.

* תל־אביב, ספרית פועלים תשל"ד, מכאן ואילך נשתמש בקיצור חח"ח.

** תל־אביב, צ'ריקובר 1978, מכאן ואילך בארה"צ.

*** תל־אביב, הקיבוץ המאוחד תשל"ל, מכאן ואילך ק.

**** תל־אביב, עם עובד תשל"ט, מכאן ואילך אא"א.

***** תל־אביב, מזרחי 1972, מכאן ואילך נ.

2. על כך נרחיב את הדיבור במאמר אחר.

הדבורה מזהה את אפו כמקור לצוף כי נאמר לה: "פרח — זה עגול, רך, מבריק, מתנועע קצת ומריח..." תיאור המתאים בהחלט לאפו של המספר, לדעתה. בורלא מתקן אותה ואומר: "לא אמרו לך מריח: אמרו לך: נותן ריח. נכון?" הדבורה אינה זוכרת ושואלת על ההבדל ובורלא מסביר: "הבדל גדול: פרח — נותן ריח. האף שלי מריח. את הריח של הפרח". הדבורה מתעקשת וטוענת ששמעה שאומרים: "הפרח הזה מריח טוב". אך בורלא מתקנה ואומר, שזו שגיאה ואין לומר כך.

בחיבורנו כאן נתמקד בכמה תופעות השייכות לתחום ההגה המופיעות אצל עודד בורלא, ויש בהן כדי להצביע על מודעותו הלשונית באותם תחומים.

1. השמטות עיצורים

מתוך חיקוי של הלשון הפרימיטיבית כביכול (כמו ב—ק) או לשון הילדים, שבמקרים רבים אינה אלא השתקפות תפיסתית של לשון המבוגרים בפי ילדים, נשמטים הגיים מסוימים. העיצורים ה־ מועדים להשמטה הם אלה המוכרים כ"חלשים" מבחינה פונטית בעברית ובלשונות אחרות: א' ו־ה'. שניהם נחתכים בסדק הקול (בגרון, בשפתות הקול). הם מודגשים בחיתוך בעיקר בתחילת מבע, והם נוטים שלא להיהגות בשלמות בתוכי המבע. לכן דוגמות כמו **איפּשֶׁר** (= אי אפּשֶׁר), **מעניינים** (= מה העניינים).

בקמיורה אינן מפתיעות. האל"ף של **אפּשֶׁר** והה"א של **העניינים** נשמטות כפיהם של בני קמיורה כפיהם של דוברי העברית הישראלית. גם **אחת** **שתיים** 'מהר ומיד' הופך בפיהם ל**חת**

שתיים. בני השבט קמיורה לומדים עברית מן המספר, והם קולטים בעיקר את ההברות המוטעמות. מכיוון שמור־גלים הם בכפל מלים, הם יוצרים את צורות **כול-כול** (ל)אכול', **לך-לך** 'הולך' בכפל מלים ובהשמטת ההברה הראשונה שאינה כה חשובה לדידם כי היא אינה מבחינה במשמעות. ככלל, הכפלת המלים שכיחה מאוד בעברית שבפיהם: טוב־טוב, שלום־שלום, הולך־הולך, חס־חס, רזים־רזים, חלשים־חלשים, בכלל־בכלל, שֶׁרֶשֶׁן 'לישון', כֶּךְ־כֶּךְ ועוד.

הגה נוסף המועד להשמטה הוא ה־ר', לדוגמה: **סופיה** (= סוכריה), **בוקטוף** (= בוקר טוב), גם הוא בקמיורה. גם נשילה זו כקודמותיה אינה מפתיעה. הרי"ש העברית הישראלית היא אחורית־ענבלית, ולעתים קרובות היא הופכת למעין הגה מעבר חסר־חיתוך, הנשמע כחוסר עיצור. בני קמיורה מחקים אותן מלים כפי שהם שומעים אותן מפי בורלא המספר, ואין תימה שהרי"ש חסרה ב־ הגייתם במלים אלו, כשכיח גם בפי יל־דים ישראלים.

2. האנפוף

תדיר מעביר בורלא את עולם הילד לעור־לם החי. הוא מוסר את שיחות החיות בינן לבין עצמן או את שיחות החיות בינן לבינו. החיות מדברות בלשון בני אדם בשינויים מסוימים הנובעים ממגב־לותיהן.

3. חת־שתיים שכיח גם בפי היצורים שבארה"צ. ראה למשל עמ' 15, 27.

4. אם כי יש גם **הולך** בלשונם. ראה דוגמאות להלן.

אוהב רפרפת פרפראות ופרפרת קר,

חס ואביב***

— שידעו הכל מכל כל... למען הכלל
הכולל והכללי בכללותו הכולל-
נית (בארה"צ).

— אז המתוסבך הזה הסתבך עם
כל התסביכים שלו ונראה מסובך
לגמרי! (שם).

— לבטח בטוח שמבטיח בביטחות
ובביטחון בטחוני **הדרקון השו-**
בב***.

בכל הדוגמאות לפחות שני יסודות
צליליים משותפים: שני עיצורים **כל**,
זב / בר, בש, כל, פר / רפ או תנועה
ועיצור (או עיצור ותנועה) = **ז, ר** (רה,
רע). המלים עשויות להיות שוות שורש
כמו בדוגמאות **כל, סבך ובטח** או שונות
שורש כמו בשאר הדוגמאות.

5. "שיבושים"

לבסוף נביא "טעויות" המושמות כביכול
בפי בעלי חיים, אך משקפות למעשה
את שיבושי הילדים בגילים משנתיים
עד שש. דווקא מלים לועזיות הן המר-
עדות למכשלה בפי הילדים (או החיות
אצל בורלא), והם משבשים אותן. בורלא
ממציא לכאורה מלים לא קיימות, אך
בפועל הוא מחקה את מעשי הילד היש-
ראלי המצוי: **אלקטרוניקה / אלקטרו-**
ניים הופכים ל**אלטקרוניקה / אלטנו-**
קירים, אקלטרוניים, לטנוקירים, המלה
גיאוגרפיה הופכת ל**גוגורפיה, פיסיקה**
לפיפיקה, אנגלית לגנגלית ומתימטיקה
לתמתמטיקה (בארה"צ). בראשונה (א-
המשך בעמוד 46).

או שי"ן, לעתים עד גיל שש-שבע. מבחי-
נה פונטית האות **ס** היא הקרובה ביותר
להיגוי הצליל הזה, ואם לכך התכוון
בורלא בהעתקת הדיבור של הנחש, הרי
משחק הוא כאן משחק כפול: הן בל-
חישת הנחש והן בתופעת השפתות
(lispng) שבפי הילדים.

אותו משחק של ש—ס נמצא גם אצל
הדג הנקרא בשם חדשן (**סליחה, אתה**
דג, * שאין בפיו שי"ן בכלל ולכן נשמע
רק: כאסר, הרגסתי, חסבתי, סנאבדו,
סס, שהן, החדסנים, כשהם, ביקסת,
סרביט, תכשיטים ועוד. כל אלו באים
במקום: כאשר, הרגשתי, חשתי, שנאבדו,
שש, שהן, החדשנים, כשהם, ביקשת,
שרביט, תכשיטים ועוד.

גם כאן בדומה לחמוריקו, תופס
דיגידיג הסקרן את מוזרות הדיבור, ומ-
ספר אחר-כך לחפי השחף: "הכרתי את
פטישן ואת החדסן". עד כה כונה הדג
חדשן. משהלך, כינהו דיגידיג בשם חדסן,
מתוך חיקוי לדרך דיבורו של הדג.

4. משחקי לשון גזורי שורש

משחקי מלים הבנויים על דמיון צלילים
שכיחים אצל עווד בורלא, לדוגמה:

— אבל אם אאכל לא אוכל (בארה"צ)
— ואז אז הבז העז הלז — וגז (שם)
— מה קרה לזברה שפגשה זאב רע
אני כמעט גדול**.

— הבואש מתבייש (שם)
— הפרפר רפרף ברפיון ואמר אני

* תל-אביב, הקיבוץ המאוחד 1978, עמ'
36—41.

** תל-אביב, הקיבוץ המאוחד 1976.

*** תל-אביב, עם עובד 1975.

**** תל-אביב, הקיבוץ המאוחד 1979.

מוזריות לשון (המשך מעמוד 26).

ובורלא מיטיב להשתמש בלשון ספרותית טובה וגבוהה שילדים קטנים מגיל שש-שבע עשויים להתקשות בה. לילד ולנער הקורא אין קושי להבין ולתרגם את הלשון החריגה כביכול ללשון דיבור נור-מאלית — גם בשעה שהיא "משונה".

עצם השימוש בחיות ובבני השבט הפרימיטיבי מעביר את תוכן הסיפור אל עולם הדמיון, שהוא כה חשוב ליל-דים. ציטוט דיבורם הסוטה מעתיק את נקודת הכובד ללשונם המדוברת של הילדים, מעורר מודעות לשונית אצל הילדים הקוראים, ובכך הוא תורם להעשרת לשונם.

א. שורצולד, ר. משיח

לקטרוניקה) יש שיכול אותיות ושינויים אחרים בגלל אורכה. באחרות יש הכפלה של ההברה האחת, וכך נוצרת בכולן כפילות וזהות של שתי ההברות הרא-שונות.

הראינו לעיל מקצת מן התופעות המו-זרות לכאורה שמעלה עודד בורלא בס-פריו בין בדיבורן של החיות ובין בדיבורם של בני השבט הפרימיטיבי קמיורה. בור-לא מסב את תשומת לבו של הקורא לחריגות הלשון של אותם יצורים. אין הוא יוצר בכך לשון מתיילדת או ענייה בצורות ובתכנים. להיפך. כל הדוגמאות המתוארות מובאות בצד מלים נכונות,